C/2026/868

27.2.2026 г.

Становище на Европейския икономически и социален комитет

Промишлените кооперации — инструмент за преодоляване на предизвикателството, свързано с приобщаващата и устойчива конкурентоспособност

(становище по собствена инициатива)

(C/2026/868)

Докладчик: **Giuseppe GUERINI (IT — III гр.)**

Съдокладчик: **Michal PINTÉR (SK, кат. 1)**

Съветници	Diana DOVGAN (на докладчика от III група) Alexandra ŠARINOVÁ (на съдокладчика от кат. 1)
Решение на Пленарната асамблея	23.1.2025 г.
Правно основание	Член 52, параграф 2 от Правилника за дейността
Компетентна секция	Консултативна комисия по индустриални промени (CCMI)
Приемане от секцията	12.9.2025 г.
Приемане на пленарна сесия	3.12.2025 г.
Пленарна сесия №	601
Резултат от гласуването („за“/„против“/„въздържал се“)	198/0/3

1. Заключения и препоръки

1.1. Европейският икономически и социален комитет (ЕИСК) препоръчва на институциите на ЕС, на държавите членки и на регионалните власти да включат обучението по кооперативно стопанско управление в основното обучение по предприемачество и в професионалното обучение както в средното, така и във висшето образование. Това включва кампании за повишаване на осведомеността и семинари, насочени към финансовите институции и секторните сдружения, с които да се гарантира, че те признават кооперативния модел. Националните и регионалните власти следва да насърчават кооперациите сред стартиращите предприятия и младите предприемачи. В програмата „Еразъм +“ би трябвало да се включат специални възможности за кооперациите.

1.2. ЕИСК подчертава, че институциите на ЕС и държавите членки следва да признаят промишлените кооперации за основни движещи сили на европейската икономика и да въведат целеви финансови стимули (данъчни облекчения, безвъзмездни средства, нисколихвено финансиране), за да насърчат промишлените кооперации да възприемат промишлената симбиоза и кръговостта. Общинските и регионалните власти следва да предоставят съобразени с местните условия данъчни стимули и субсидии за новосъздадени кооперации в подкрепа на икономическото развитие на общностно равнище.

1.3. ЕИСК насърчава националните и регионалните инвестиции в споделени промишлени паркове и екопромишлени зони, за да се улесни адаптирането на кооперациите към местните условия. Освен това следва да се подкрепят платформите за обмен на знания в областта на кооперациите, като по този начин се предоставя възможност на промишлените кооперации да обменят опит и да разширяват устойчивото промишлено производство.

1.4. Програмите на ЕС за сближаване следва да включват специфични за кооперациите мерки, за да се използва пълноценно силата на кооперативните предприятия. Държавите членки и Европейската комисия следва да включат в плановете за регионално развитие специфични за кооперациите мерки, като гарантират признаването на промишлените кооперации за двигател на устойчивостта на местно равнище. При финансирането за сближаване, в плановете за инвестиции в инфраструктура и в националните стратегии за по-слабо развитите региони следва да се даде приоритет на ръководени от кооперациите инициативи за повишаване на регионалната устойчивост.

1.5. Поради нарастващото значение на изкуствения интелект и на машинното обучение в промишлеността достъпът до данни, тяхното съхранение и управление стават съществени и важни от стратегическа гледна точка. Поради тази причина кооперациите, основани на данни, ще придобиват все по-голямо значение при управлението на промишлените трансформации. Във връзка с това ЕИСК насърчава Европейската комисия и държавите членки да подкрепят бизнес асоциациите, включително кооперациите, за да предприемат колективни инициативи за създаване на такива взаимоспомагателни организации за управление и обмен на данни.

1.6. Политиките на ЕС следва да отчитат, че кооперативният модел предлага добавена стойност, която се различава от тази на конвенционалните търговски предприятия с това, че дава приоритет на демократичното управление, справедливото разпределение на богатството и силната ангажираност на общността, както и на нейния принос за укрепване на стратегическата автономност на ЕС и присъщата му устойчивост и адаптивност, което е особено подходящо за справяне със сложни социални и икономически предизвикателства.

2. **Въведение и контекст**

2.1. Организацията на обединените нации обяви 2025 г. за Международна година на кооперациите под мотото „Кооперациите изграждат по-добър свят“. Този избор е резултат от нарастващото признание от страна на международните институции на ролята на кооперациите в много сектори.

2.2. Измежду субектите на социалната и солидарната икономика кооперациите са най-структурираната в предприемаческо отношение и най-разпространената в световен мащаб система по отношение на правните форми и принципите на идентичност. Европейският съюз и множество международни институции признават решаващата роля на социалните предприятията.

2.3. Повечето кооперации са МСП, но сред тях има и голям брой по-големи предприятия, извършващи дейност в най-конкурентните сектори. Най-малко 12 % от световното население членува в кооперации; двеста и осемдесет милиона души работят в кооперации, които представляват за тях основен източник на доходи и на препитание. В Европа кооперациите представляват 141 000 членове, пет милиона служители и 250 000 предприятия ([1]).

2.4. В своята промишлена стратегия Европейският съюз признава една специфична екосистема, определена като социална икономика и икономика на близостта. С настоящото становище по собствена инициатива обаче Комитетът иска да подчертае, че кооперативният модел е успял да изгради конкурентоспособни и успешни предприятия и че в основата на техния успех стоят също и капацитетът им за приобщаване, участието на работниците и конструктивното взаимодействие с местните общности.

2.5. Промишлените кооперации играят решаваща роля за създаването на работни места и икономическа устойчивост, като насърчават приобщаващи модели на стопанска дейност. Като съобразяват икономическите интереси с екологичната и социалната устойчивост, кооперациите остават издръжливи в условията на глобални предизвикателства. Способността им да постигат баланс между рентабилност, конкурентоспособност и социална отговорност ги прави жизненоважни за дългосрочната икономическа стратегия на Европа.

3. **Европейска конкурентоспособност и кооперации**

3.1. Многообразието на предприятията е признато в Договора, а специфичните особености на кооперативния модел бяха признати неотдавна от Съда на Европейския съюз (Решение на Съда (първи състав) от 8 септември 2011 г. — съединени дела от C-78/08 до C-80/08) ([2]), който легитимира целевите политики.

([1]) Cooperative Europe 2024 Annual Report (Годишен доклад „Кооперативна Европа“ за 2024 г.).

([2]) Съединени дела C-78/08—C-80/08: Решение на Съда (първи състав) от 8 септември 2011 г. (преюдициално запитване от Corte suprema di cassazione, Италия) — Ministero dell'Economia e delle Finanze, Agenzia delle Entrate/Paint Graphos Soc. coop. arl (C-78/08), Adige Carni Soc. coop. arl, в ликвидация/Agenzia delle Entrate, Ministero dell'Economia e delle Finanze (C-79/08), и Ministero delle Finanze/Michele Franchetto (C-80/08) (Преюдициално запитване — Допустимост — Държавни помощи — Данъчни предимства, предоставяни на кооперативните дружества — Квалифициране като държавна помощ по смисъла на член 87 ЕО — Съвместимост с общия пазар — Условия) (ОВ C 311, 22.10.2011 г., стр. 6).

3.2. Кооперативният модел на стопанско управление е в пълно съответствие с ценностите на Договора за ЕС и с целите на компаса за европейската конкурентоспособност. При осъществяването както на икономическите, така и на социалните цели кооперациите са неразделна част от „социалната пазарна икономика“.

3.3. Кооперативната форма на предприятие не е добре позната сред гражданите, предприемаческите среди, банките и публичната администрация. В някои държави кооперациите са подложени на дискриминационни практики и/или се възприемат като нещо негативно и не са признати за пълноправни предприятия по същия начин, както традиционните дружества, което създава допълнителни пречки пред техния растеж и много затруднява техния достъп до финансиране посредством традиционните кредитни инструменти. Настоящото становище може да допринесе за популяризирането на кооперациите като печеливши предприятия, които създават стойност и богатство също като традиционните дружества. Разликата се състои в начина на разпределение на богатството и на връщането на стойността обратно в обществото.

3.4. Дългосрочната цел на кооперациите е да се постигне икономическа и социална устойчивост чрез овластяване на хората, предвиждане на промените и оптимално използване на ресурсите. Техните печалби се използват не за максимално увеличаване на възвръщаемостта на вложения капитал, а за насочване на ползите към устойчиви инвестиции. По време на циклите на растеж печалбите на ориентираните към печалба предприятия обикновено се разпределят под формата на много щедри дивиденти или бонуси. За разлика от тях в кооперациите печалбите се запазват с оглед на по-доброто адаптиране към цикличните периоди на свиване на дейността, които ще настъпят в бъдеще.

3.5. Гъвкавостта, адаптивността и креативността на кооперативния метод позволяват на кооперациите да извършват дейност във всички сектори на икономиката и да се приспособяват към новите икономически и обществени потребности. Те се характеризират с различни размери и с различна типология. Промишлените кооперации, повечето от които са работнически, не са толкова добре познати. Те осъществяват дейност предимно в областта на производството, строителството или професионалните, научните и техническите дейности. Промишлените кооперации присъстват както в традиционните, така и в нововъзникващите промишлени отрасли. Кооперациите извършват дейност и в образованието, здравеопазването, услугите, хранително-вкусовата промишленост, финансите и др., но също и в революционни сектори като ИТ, разработване на софтуер, изкуствен интелект и биомедицина.

3.6. По своята същност кооперациите се стремят към равноправно овластяване на всички членове, като превръщат равенството както в цел, така и в единица за измерване на своя успех. Те са показали целенасочени усилия и ангажираност с тези ценности и на работното място. Например в работническите кооперации участието на работниците в контрола и управлението на предприятията води до по-голяма удовлетвореност на работниците, до повишаване на тяхната квалификация и до по-голяма производителност. Интегрирането на предварителни условия в социалната сфера в процесите на възлагане на обществени поръчки е от жизненоважно значение за кооперациите, тъй като по този начин тяхната социална мисия се признава и се оценява наред с икономическите резултати.

3.7. През последните четири години в ЕС бяха закрити почти един милион работни места в производството ([3]) и кооперациите следва да бъдат насърчавани като един от начините за противодействие на деиндустриализацията, за да се помогне на сектора да гарантира справедлив и честен двоен преход и да се защитават и създават качествени работни места. В този контекст реиндустриализацията на Европа е приоритет.

3.8. Социалните кооперации имат важна роля в процеса на преструктуриране и са основна движеща сила на социалните иновации. Социалните кооперации за трудова интеграция имат ключова роля за включването в пазара на труда на изключени в най-голяма степен работници чрез ефективно и подходящо обучение. В някои държави като България социалните кооперации са основни работодатели на хората с увреждания.

3.9. Въпреки че промишлените кооперации трябва да отговарят на изискванията за отчитане на въглеродните емисии като всяко друго предприятие, настоящите рамки за докладване често не отразяват техните специфични управленски структури и социални цели; поради това системите за докладване следва да се адаптират, за да отчитат по-добре отличителните характеристики на кооперативния модел и приноса му за устойчивостта.

3.10. Много кооперации участват или имат водеща роля в цифровия и екологичния преход, дори в напреднали сектори като научните изследвания в областта на производството на енергия от водород, където например в Италия една кооперация, възникнала като филиал на университет, се е превърнала в отправна точка за иновации в областта на енергетиката. В Каталония кооперация за производство на енергия от възобновяеми източници наброява почти 86 000 членове и произвежда 71,11 GWh/годишно.

([3]) https://www.etuc.org/en/pressrelease/eu-loses-almost-million-manufacturing-jobs-just-4-years.

3.11. Кооперативният модел се оказа ефективен и интересен и при управлението на водите с функции от общ интерес. Това стана ясно от работата на Алианса за притежавани от общностите водни услуги в Европа (ACOWAS-EU), създаден по време на периода на консултациите за преработване през 2020 г. на Директивата на ЕС за питейната вода, която хвърли нова светлина върху местното общинско снабдяване с питейна вода чрез кооперации.

3.12. Например кооперации във водния сектор се управляват и притежават от местните общности и въпреки че Австрия, Дания, Финландия, Испания и Ирландия имат интересен опит в това отношение, те са малко познати и са слабо проучени.

3.13. В сектора на електроенергията от възобновяеми източници въпреки факта, че енергийната система на Европа понастоящем е в процес на съществен преход, при който се преминава от централизирано към децентрализирано производство, голяма част от общностите за енергия от възобновяеми източници се управляват под формата на кооперации. Кооперациите в енергийния сектор могат да доставят енергия от възобновяеми източници на по-ниска цена. Ако този модел бъде насърчен, европейската промишленост би могла да е по-конкурентоспособна благодарение на намалените разходи за енергия за предприятията, а преходът към екологосъобразна икономика би могъл да е по-бърз.

3.14. Кооперативните банки играят жизненоважна роля за укрепването на регионалните икономики на Европа, за подобряването на нейните финансови и капиталови пазари, за засилването на стратегическата ѝ автономност в световен мащаб и за финансирането на устойчивия и справедлив преход в Европа.

3.15. Съществуват и кооперативи, които обединяват дружества и организации с общи цели в специализирани клъстери с цел постигане на максимално сътрудничество, иновации и социално-екологично въздействие. Всеки клъстер от кооперации е посветен на конкретен сектор и подпомага членуващите в него кооперации да улеснят достъпа до своите продукти или да подобрят своите управленски практики.

3.16. Кооперациите служат като ключов механизъм за справяне с неефективността на пазара, като дават приоритет на колективното вземане на решения и справедливото разпределение на ресурсите и по този начин гарантират, че основните стоки и услуги остават достъпни въпреки икономическите спадове. Те осигуряват права на работниците и стабилизират заетостта в нестабилните отрасли. С това, че реинвестират печалбата и поставят акцент върху дългосрочната устойчивост, а не върху краткосрочната възвръщаемост в полза на акционерите, кооперациите създават устойчивост на нестабилните пазари.

3.17. През последните години стартиращите предприятия все повече възприемат кооперативните модели, тъй като общата собственост насърчава отворените иновации и справедливото разпределение на печалбата. Тези съвременни кооперации от стартиращи предприятия използват цифрови инструменти за децентрализиране на процеса на вземане на решения, което ги прави едновременно адаптивни и конкурентоспособни в нововъзникващите отрасли. Принципът на сътрудничество дава възможност на кооперациите да работят заедно по съвместни проекти, да се обединяват, да постигат икономии от мащаба и да обменят знания; в съчетание с цифровите инструменти той осигурява решаващо конкурентно предимство.

4. **Принос на кооперациите за споделения просперитет и приобщаващата конкурентоспособност на промишлеността на ЕС**

4.1. Една от най-интересните и успешни практики за промишлено преструктуриране и запазване на работните места е изкупуването на дялове от страна на работниците или прехвърлянето на предприятията на служителите съгласно кооперативния модел.

4.2. Изкупуването на дялове от страна на работниците включва процес на преструктуриране, при който служителите изкупуват повечето или всички дялове от собствеността в своето дружество и на практика стават съсобственици. Най-често това се случва при опит да спасят своите дружества от закриване и да запазят своите работни места.

4.3. Изкупуването на дялове от страна на работниците може да служи и като инструмент за справяне с предизвикателствата, свързани с прехода и приемствеността в рентабилни предприятия, обикновено семейни МСП. Това се наблюдава най-вече във Франция, където „причините за изкупуване на дялове от страна на работниците не са непременно свързани с липсата на икономически резултати и че това дори е рядкост“. В проучването ([4]) също така се отбелязва, че „това може да се дължи на пенсионна възраст (на собствениците) или на желание за промяна в кариерата“.

([4]) https://www.fi-compass.eu/esfplus/workers-buyout.

4.4. Въпреки положителното социално-икономическо въздействие на изкупуването на дялове от страна на работниците върху запазването на работни места, ноу-хау/умения и доходи в Европа, следва да се подчертаят значителните пречки пред този метод: регулаторни пропуски, липса на подходящи правни мерки и мерки за подкрепа, механизми за финансиране, липса на модел на изкупуване на дялове от страна на работниците чрез ливъридж, ограничен интерес от страна на търговските банки, липса на осведоменост за кооперативния модел сред специалистите, занимаващи се с ликвидации и прехвърляния. Все пак кооперативните федерации предоставят техническа помощ, включително консултантски услуги, обучение на бъдещите работници-собственици и финансови инструменти, и играят ключова роля за гарантиране на успеха на изкупуването на дялове от страна на работниците и за ограничаване на риска за работниците. Държавите членки следва да използват в по-голяма степен безвъзмездните средства от ЕСФ+, за да подкрепят консултантските услуги и техническата помощ за изкупуването на дялове от страна на работниците.

4.5. Следва да се приложат допълнителни мерки в подкрепа на изкупуването на дялове от страна на работниците: преки финансови механизми, които помагат на работниците да инвестират в предприятия в криза или без правоприемници; капацитет на кооперативните федерации за увеличаване на капиталовите и квазикапиталовите интервенции и за създаване на специфични гаранции; финансова интервенция от страна на регионалните органи, която допълва капиталовите и кооперативните финансови интервенции на работниците; данъчни стимули за изкупуването на дялове от страна на работниците; преференциални права за работниците, с които им се предоставят най-добрите условия, за да направят предложение за закупуване на контролния пакет акции на предприятие, изправено пред закриване.

5. **Въздействие върху работните места, образованието, уменията, прехода и технологиите**

5.1. Кооперативното предприемачество създава повече работни места от традиционното предприемачество. Например в Испания от общо 3 207 580 дружества повече от половината (53,6 %) нямат служители. За разлика от това само 21,21 % от кооперациите нямат служители (предимно тези, които развиват дейност в строителството и търговията). Освен това 35,55 % от кооперациите разполагат с един или двама служители, което надвишава процента от 27,99 % за традиционните предприятия, докато други 19,08 % имат между трима и петима служители, като за останалите предприятия този дял е 9,65 % ([5]). Въпреки че тези числа могат да се различават в отделните държави, те описват обща тенденция да се поставя по-силен акцент върху създаването и запазването на работни места в рамките на кооперативния модел.

5.2. В доклада на Драги относно конкурентоспособността се признава необходимостта от преодоляване на недостига на умения в стратегическите отрасли. Чрез кооперативния принцип „Образование, обучение и информация“ кооперациите се призовават да предоставят образование и обучение на своите членове и служители. Те се характеризират с учене през целия живот, което дава възможност на работниците да реагират гъвкаво на промените.

5.3. В своите кооперативни принципи Международният алианс на кооперациите определя загрижеността за общността като една от основните ценности, ръководещи съществуването и функционирането на кооперациите: „Кооперациите работят за устойчивото развитие на своите общности чрез одобрени от техните членове политики“. Това подчертава факта, че кооперациите са в уникална позиция да подкрепят местното развитие и тройния преход (екологичен, цифров, кръгов), тъй като техният ориентиран към общността, устойчив подход към стопанската дейност е в съответствие с принципите на кръговата икономика.

5.4. Промишлените кооперации имат потенциала да стимулират развитието на общностна икономика, като допринасят за развитието отдолу нагоре на кръговата промишленост в целия ЕС. Поради това насърчаваме институциите на ЕС да признаят напълно ролята, която кооперациите могат да играят в осъществяването на новите инициативи на Пакта за чиста промишленост.

5.5. Нарастващото значение на изкуствения интелект и на машинното обучение в промишлеността прави достъпа до данни, тяхното съхранение и управление съществени и важни от стратегическа гледна точка. Поради тази причина кооперациите, основани на данни, ще придобиват все по-голямо значение при управлението на промишлените трансформации. Създаването на кооперации за управление и обмен на данни би било в интерес хората (работници, потребители, предприемачи) и МСП, които не биха били в състояние сами да получат достъп до големи количества данни или да ги обработват.

5.6. Кооперациите наистина изглеждат особено подходящи за управление на посреднически дейности и обмен или споделяне на данни между предприятията. По-специално, кооперациите биха могли да създадат възможност за съвпадане на интересите на субектите на данни и на кооперативния държател на данни, който в този случай ще бъдат собственост на субекта на тези данни. По този начин тези структури биха дали възможност за основано на участието управление, в което се включват гражданите, дружествата и предприемачите.

([5]) Situación del Cooperativismo en España en 2023.

5.7. Промишлените кооперации могат да използват своите установени на местно равнище отношения, за да участват в промишлена симбиоза, при която отпадъците или страничните продукти от едно производство или промишлена кооперация могат да служат като производствени суровини за други. Това подкрепя ефективното използване на ресурсите, намаляването на отпадъците и икономията на енергия, вода и материали. За да помогнат на промишлените кооперации да възприемат тези практики, ЕС и националните институции следва да обмислят специфични политики: данъчни стимули на местно или общинско равнище, данъчни облекчения за новосъздадени кооперации, субсидии, безвъзмездни средства или друго нисколихвено финансиране, подкрепа за регионални платформи за споделяне на знания, както и общински и регионални инвестиции в инфраструктура (като споделени промишлени паркове, екопромишлени зони, площадки за преработка/рециклиране на отпадъци, центрове за обратна логистика и др.).

5.8. Промишлените кооперации могат да играят специфична роля в регионалното развитие чрез насърчаване на приобщаващ икономически растеж. Тяхното демократично управление гарантира реинвестиране на печалбите на местно равнище, с което се укрепват регионалните икономики, социалното сближаване и заетостта. Като отдават приоритет на дългосрочната устойчивост, кооперациите допринасят за устойчивостта на местната промишленост и насърчават местните и регионалните иновации в промишлеността. Това следва да бъде признато в политиките на ЕС, включително в рамките на кохезионните фондове, адаптираното финансиране и стимулите на местно или регионално равнище, които допринасят за регионалния и местния растеж, заетостта и развитието.

5.9. Сред предизвикателствата, установени от самите кооперации, е въпросът за липсата на познания в областта на кооперациите. Комитетът насърчава институции на ЕС, включително Европейския комитет на регионите, както и националните участници да дадат приоритет на интегрирането на образованието относно кооперативния модел в обучението по стопанско управление и да гарантират запознаването чираците, учащите като цяло, студентите и младите хора с кооперативните принципи и операции. По-специално програмата „Еразъм +“ следва да се използва по-систематично в тази област. Програмата „Еразъм +“ следва да подкрепя професионалното образование и обучение (ПОО) в областта на кооперативния бизнес модел. Това би могло да включва разработването на специални стажове и възможности за мобилност в рамките на кооперативните предприятия в целия ЕС.

5.10. Специално внимание следва да се обърне на развитието на познанията в областта на кооперациите във висшето образование, за да се даде възможност на студентите да направят информиран избор относно кооперативното предприемачество като възможност за кариера. Следва да се постави по-силен акцент върху насърчаването на кооперативния модел сред стартиращите предприятия и младите предприемачи. Този модел следва да бъде насърчен в бъдещата стратегия на ЕС за разрастване на стартиращите предприятия.

5.11. Образованието в сферата на кооперациите следва да бъде интегрирано в дейностите по обучение на националните и местните организации за подкрепа на бизнеса, за да може секторът да стане по-привлекателен за развиване на стопанска дейност. Важно е също информацията да се разпространява и сред широката общественост и частния сектор (банки, финансови институции, но също и публичната администрация), както и в рамките на секторни/стопански асоциации.

Брюксел, 3 декември 2025 г.

Председател
на Европейския икономически и социален комитет
Séamus BOLAND